

Krigsinvaliden

Krigsinvaliden

efterkrigsdrama av Christian Lanciai (2017)

Personerna:

Gerald (Arnold), krigsoffer
Hugo, hans läkare
Edith, hans hustru
Howard, hennes friare och senare make
Gerald Junior
Miriam Goldmund
Stefan Zweig
Ronald och Patrick, Gerald's kompisar

Handlingen äger rum i Wien och England 1918-39.

Akt I scen 1. På krigssjukhuset,
en läkare vid en säng med en patient med helt ombandagerat huvud.

Gerald Nej, doktorn, det går inte.

Hugo Du måste, Gerald! Det finns bara en enda sak i livet som är förbjudet för envar, det är som en kosmisk livets lag, och det är att man inte får ge upp.

Gerald Vad är då ett liv under kroniskt långsamt oupphörligt självmord? Det är ju det enda jag kan se fram emot.

Hugo Nej, Gerald, du kan fortfarande ge det ett innehåll och en mening med att helt enkelt kämpa. All överväldigande övermakt är maktlös mot en ensam kämpande individ som vägrar att ge upp.

Gerald Men förstår ni då inte, doktorn, att så som jag nu blivit reducerad måste jag se ett bättre alternativ och livsmöjligheter i döden än i livet?

Hugo Det enda du ser är en möjlighet till flykt, vilket är ett självbedrägeri. Man kan inte fly från sig själv. Det bekräftar du själv när du tar för givet att din själ och dess liv är odödligt när du ser större möjligheter i döden än i livet, men ingenting sker i livet utan att det är någon mening med det, och i synnerhet utmaningar och motgångar är bara till för att stärka den egna integriteten och personligheten. Var inte självdestruktiv genom fåfäng verklighetsflykt. Du har redan haft ett bra liv utan att du själv begått något misstag. Du har din integritet. Överge den inte utan bygg vidare på den.

Gerald För vad? Ni glömmer, doktorn, att jag hade allt att leva för. Jag lyckades hembära mitt livs största och enda kärlek till ett lyckligt och perfekt äktenskap, det

var vad jag hade att leva för, och det är det som jag har berövats på brutalaste och orättvisaste tänkbara vis.

Hugo Gerald, det finns alltid en väg ut till livet. Det finns aldrig en väg ut från livet.

Gerald Vad är det då för väg? Visa mig den. Ge mig ett halmstrå att klamra mig fast vid i forsen, om ett sådant finnes.

Hugo Jag kan inte ge dig några illusioner, men jag kan ge dig den vissheten, att ett sådant halmstrå *kan* finnas.

Gerald Vill ni försöka få mig till att skratta?

Hugo Nej, jag är helt realistisk.

Gerald Då säger ni inte allt vad ni vet. Hur ser ett eventuellt halmstrå ut som *kanske* kan finnas?

Hugo Plastkirurgi.

Gerald Vad menar ni?

Hugo Under kriget har de enorma påfrestningarna på läkarvetenskapen och kirurgin sporrat denna till extrema överansträngningar inom framför allt transplantationskirurgin och protesforskning. Det är inte alls omöjligt längre att till och med ett krossat ansikte skulle kunna återställas till att se naturligt ut.

Gerald Och med det halmstrået vill ni försöka fresta mig till fortsatt självmordskamp mot omöjliga odds i den hänsynslöst mordiska forsen?

Hugo Ja, det vill jag.

Gerald (blidare) Tror ni då verkligen, att jag skulle kunna återfå ett ansikte, som jag skulle kunna visa upp för min hustru utan att hon skulle chockeras till vanvett?

Hugo Gerald, jag är helt realistisk när jag menar, att det är fullt möjligt, men att det dock måste ta kanske många år. Tålmod, Gerald, kan hjälpa vem som helst genom vilket helvete som helst till att besegra det.

Gerald Ni ger mig inget val, doktorn. Ni tvingar mig att lita på er.

Hugo Jag ger er mitt hedersord och löfte på, att ni en dag skall kunna se er själv i spegeln igen med mera tillfredsställelse än förfäran.

Gerald Doktorn, mitt liv är i era händer. Jag måste lita på er, och ni ger mig modet att gå igenom vilket helvete som helst under hur lång tid som helst då jag vet att ni omöjligt kan ljuga för mig. Säg mig bara: hur många år?

Hugo Ett i taget.

Gerald Ett i taget kan betyda hur många år som helst.

Hugo Kanske tio, högst tjugo.

Gerald Och hur många av dessa skulle jag nödgas ligga och vantrivas i sängen?

Hugo Högst ett.

Gerald Och efter hur många år tror ni jag kunde se mig själv i spegeln?

Hugo Inte omedelbart efter att vi kunnat lyfta bandagen, men efter det första avgörande steget och kanske några avgörande plastikoperationer tror jag att det inte skulle behöva dröja mer än ett par månader.

Gerald Ni ger mig en tidtabell. Det är något att ta fasta på. Det är som att känna stenar under fötterna i forsen. Då har ni räddat mitt liv, doktorn. Jag hoppas bara ni kommer att lyckas fortsätta därmed.

Hugo Det kommer jag att satsa mitt eget liv på. Så många och tragiskt ohyggliga fall av krigsskador jag nödgats få hand om under detta kriget är knappast någon mera motiverad än jag till att verkligen utveckla plastikkirurgin.

Gerald Bra, doktorn. Sätt i gång och jobba. Jag ställer upp som försökskanin, så länge ni inte släpper greppet.

Hugo Det lovar jag att aldrig göra. (*trycker den totalt ansiktsbandagerade sängbundna patientens hand.*)

Scen 2. Hemma i England.

Howard Edith, du kan bara inte fortsätta så här.

Edith Jag har inget val, Howard.

Howard Jo, det är just det du har. Jag kan bara inte fortsätta se dig förstöra dig själv.

Edith Jag måste få sörja färdigt. Jag kan inte börja ett nytt liv förrän jag har fått klarhet i vad som har hänt.

Howard Det kommer du aldrig att få. Han är förlorad.

Edith Ber du mig att ge upp?

Howard Jag ber dig släppa det som drar dig ner.

Edith Ingenting drar mig ner. Men det är plikten som håller mig kvar i hans skugga.

Howard Det inbillar du dig bara. Det är inte din plikt att förneka dig ditt eget liv.

Edith Varför tror du att han är död? Hur kan du vara så säker på den saken?

Howard De flesta fall som rapporterats saknade, troligen stupade, har antingen verkligen kunnat konstateras stupade eller försvunna för alltid.

Edith Men en liten del har ändå kommit tillbaka till livet.

Howard Försvinnande liten.

Edith Du tänker bara på dig själv. Du vill vinna mig för dina egna syften.

Howard Nej, jag tänker på dig, Edith. Jag vill ge dig ett liv. Jag vill ge dig allt det som du förnekar dig själv. Och jag kan ge dig allt och vill gärna göra det. Du kan inte i all oändlighet fortsätta med att försaka ditt eget liv. Även han hade önskat att du börjar leva på nytt utan honom. Annars hade han kommit tillbaka.

Edith Du tror det?

Howard Om han fortfarande lever betyder det att han inte kommit tillbaka att han ger dig fri. Antingen det, eller så är han verkligen död.

Edith Jag är tacksam, Howard, för att du inte släpper mig och inte uppger mig för alla de andra vackra flickor du lätt skulle kunna vinna med allt vad du har att ge.

Howard Det är bara dig jag älskar. Det har jag alltid gjort.

Edith Även när Gerald var här?

Howard Nej, efter att han dragit ut i kriget och rapporterats saknad. Efter det har du varit den enda.

Edith Och det har inte bara varit av medömkan?

Howard Inte det minsta.

Edith Är du säker? Har du aldrig tyckt synd om mig och min son, för att jag fått ta hand om honom ensam?

Howard Jag vill ta hand om även honom som min egen.

Edith Då är du ädel.

Howard Edith, det är inte bara dig själv du är skyldig ett anständigt och lyckligt liv. Det är även din son och det i Gerald's namn. Han hade velat det.

Edith Jag tror inte Gerald vet att han existerar, om han lever. Han försvann ju så snart i kriget efter att han ryckt ut och innan Junior föddes.

Howard Desto större skäl att du ger honom den far han behöver.

Edith Jag är tacksam, Howard, för din envishet. Jag har känt dåligt samvete inför möjligheten att acceptera ett tryggt och välbärgat liv med dig för ovissheten om Gerald's skull. Så länge hans död inte har bekräftats kommer jag alltid att tro att han en dag kommer tillbaka, och jag kommer att leva mera för det än för något annat. Även om du blir en god far åt Thomas kommer Gerald alltid att förbli hans enda riktiga far.

Howard Om Gerald en dag kommer tillbaka har du all rätt att återta honom och försaka mig. Det är mitt villkor, om du accepterar mig.

Edith Du friar alltså?

Howard Ja, och jag kommer att fortsätta fria tills du accepterar mig för att jag bara vill ge dig godhet och livets goda.

Edith Du kommer alltså aldrig att ge upp?

Howard Nej.

Edith Liksom jag aldrig kommer att ge upp hoppet om Gerald?

Howard Ja.

Edith Då väger vår envishet och föresats ganska jämnt mot varandra. Då blir vi nästan jämspelta. Då måste jag nästan ändå acceptera dig, för Thomas skull, vilket mer och mer framstår som min plikt.

Howard Så skall det låta. Så du accepterar mig äntligen?

Edith Jag är rädd att jag måste göra det, Howard.

Howard (omfamnar och kysser henne) Du kommer aldrig att ångra det. Tvärtom. Jag kommer att ge dig allt. Vår familjefirma är den dominerande i staden och ger hela bygden välstånd och framgång. Vi kan inte misslyckas.

Edith Och om Gerald en dag kommer tillbaka?

Howard Då får han dela vår lycka, som då blir ännu större.

Edith Howard, jag har aldrig tvivlat på att du alltid bara ville mig väl. Men du kan aldrig älska mig som Gerald.

Howard Om han älskade dig så, varför gav han sig ut i kriget?

Edith Han såg det som sin plikt mot sitt land och mot världen. Vi var lika pliktmedvetna, han och jag. Och mitt livs största plikt kommer alltid att förbli gentemot honom, genom min son, för vilken plikts skull mot honom jag måste acceptera dig.

Howard Jag tackar dig, min älskade. (*kramar och kysser henne igen*)

Scen 3. Hospitalet.

Gerald mindre bandagerad, men ansiktet fortfarande till största delen täckt, men han bär mörka glasögon.

Gerald Vad tror ni, doktorn? Kommer jag någonsin att bli en människa igen?

Hugo Ni får inte nedvärdera era egna framsteg. Ni kan se igen, ni kan röra er, och det är egentligen bara ansiktet som fortfarande inte är fullt återställt.

Gerald Men det är det viktigaste. Utan ansikte kan jag inte visa mig för folk.

Hugo Ingen bryr sig om det här.

Gerald Jag tänker på dem där hemma. Vad är det för ett ansikte jag kommer att få? Kommer det ens att se ut som ett ansikte?

Hugo Definitivt, Gerald. Ni får ett nytt ansikte, men det blir så gott som felfritt.

Gerald Det betyder, att om jag visar mig för mina egna kommer de inte att känna igen mig, om jag inte definierar mig?

Hugo Ja, så blir det nog. Men ditt nya ansikte kommer att bli en avsevärd ansiktslyftning.

Gerald Doktorn, jag vågar inte resa hem. Jag vill inte ta risken att utsätta mina egna för chock. Dessutom har jag genom andra vägar lyckats ta reda på att min fru gift om sig.

Hugo Jag beklagar, men det hade ni väl nästan väntat er?

Gerald Ja, men det komplicerar saken. Jag vill inte ta risken att komplicera hennes nya äktenskap. Hon har dessutom gift sig med den äldsta och bästa vännen till oss båda, min före detta kollega, som nu förestår min hemstads mest blomstrande företag. Hon har det bra. Jag vill inte att hon skall få det sämre.

Hugo Naturligtvis.

Gerald Men om jag får ett nytt ansikte, genom vilket mina egna inte kan känna igen mig, ger mig detta en ny och spännande möjlighet. Jag skulle kanske då kunna besöka min hemstad och bekanta mig med dess nya förhållanden utan att bli igenkänd. Vore det möjligt?

Hugo Ja, jag skulle vilja påstå att det är fullt möjligt. Ditt förra ansikte blev totalförstört. Vi har varit tvungna att ge dig ett helt nytt. Ingen skulle kunna känna igen dig, hur nära de än kände dig, genom blotta utseendet. Bara din personlighet skulle kunna förråda dig, ty den är densamma om dock avsevärt förändrad.

Gerald Herr doktor, ni har gett mig ett nytt liv, och ni har lärt mig att älska det. Under min konvalescens har jag ständigt kunnat göra mera nytta här på hospitalet, och jag har upplevt det inte bara som ett återvändande och en pånyttfödelse till livet utan fast mer som en ny livsuppgift. Jag känner att jag gör nytta här, och det har blivit en väsentlig del av mitt liv. Varje gång jag jämför mitt liv här med hur det skulle vara att komma hem upplever jag riskerna och smärtan därmed som större än glädjen över att komma hem. Ert krigshospital och livet här med den uppgift jag funnit som sjukskötare har gett mig ett nytt hem. Jag skulle inte vilja riskera det när jag nu funnit en säkerhet och ett nytt liv här som jag kanske aldrig skulle kunna finna hemma.

Hugo Era insatser här för oss har gjort er nästan outhärlig för oss.
Gerald Det berikar min glädje ytterligare. Får jag stanna?
Hugo Så länge ni vill. Det är med glädje vi avlönar er.
Gerald Pengar är det minsta jag bryr mig om i livet. Allt annat är väsentligare, men ingenting finner jag mera väsentligt än livets mening, som jag tror mig ha funnit här bland era krigsinvalider med deras förstörda liv, som jag i viss mån trots mig kunna reparera.
Hugo Genom er egen krigsskada har ni upptäckt vad ni kan göra.
Gerald Låt min fru vara lycklig med sin nya man, och låt mig få förbli lycklig och kunna fortsätta bygga upp min nya lycka här. Det är egentligen allt jag begär av livet.
Hugo Om ni känner att ni gör en insats vore det synd att avbryta den.
Gerald Precis. Alltså fortsätter jag på obestämd tid tills vidare med er tillåtelse.
Hugo Med min välsignelse.
Gerald Tack, doktorn. (*fattar hans händer med båda sina, böjer sitt huvud i tacksamhet och gråter tyst av rörelse.*)
Hugo Se, ni gråter. Era ögon lever.
Gerald Tack vare er, doktorn, tror jag att jag kommer att fullständigt kunna återvända till livet. Ni har räddat det, och därmed är jag er skyldig det.
Hugo Inte alls. Den dag ni vill återvända hem är ni fri och har inga skyldigheter mot mig eller sjukhuset.
Gerald Må den dagen vara uppskjuten så länge som möjligt.

Akt II scen 1. Hemma.

Howard Har du någonsin ångrat att du gifte dig med mig, att du föll för mig och gav efter?
Edith Nej, faktiskt inte, Howard. Du har gjort mig lyckligare än vad jag trodde var möjligt.
Howard Det gläder mig. Det var min avsikt. Sörjer du fortfarande över Gerald?
Edith Om. Jag kan aldrig glömma honom. Jag tror fortfarande att han kan komma tillbaka, och ibland vaknar jag på natten och tror mig se honom.
Howard Levande?
Edith I högsta grad.
Howard Som du kommer ihåg honom, eller förändrad?
Edith Både och. Ibland ser jag honom som en främling och kan inte riktigt känna igen honom, det är inte han och ändå är det han, det är som om han hade skiftat hamn.
Howard Han har kanske reinkarnerat.
Edith Nej, han är fortfarande den samme men ändå en annan.
Howard Det låter knepigt.
Edith Jag vet att han kommer tillbaka. Han gör det varje natt i mina drömmar.

Howard Vad tänker du göra om han verkligen gör det?
Edith Vi kan inte vrida tiden tillbaka. Jag är gift med dig nu, Howard, och vi har ett eget barn tillsammans utom Thomas. Den dagen han kommer tillbaka kommer han inte att kunna göra några anspråk på mig, och det vet han.
Howard Jag hoppas ändå han kommer tillbaka, för din skull och din sons skull.
Edith Du har varit en god far för honom. Han hade inte kunnat få någon bättre.
Howard Det var meningen. (*kysser henne*)

Scen 2. Wien.

Arnold (hel och frisk) Vad tror ni, doktorn, om den nya utvecklingen?
Hugo Ingenting att oroa sig för.
Arnold Men karlen har infört en diktatur. Jag tror inte ett ögonblick på att den där debile holländaren stod bakom riksdagshusbranden.
Hugo Inte jag heller. Det var naturligtvis en kupp för att kunna införa undantagstillstånd, men faktum är att han har räddat Tyskland, och det är folk tacksamma för.
Arnold Men han är aggressiv och vill göra Tyskland stort igen. Risken är att han vill starta ett revanschkrig.
Hugo Så dum är han inte. Han har skaffat sig en unik position som Tysklands räddare, han har hela Tyskland i sin hand, och han kommer att kunna uträtta under med det program som han har. Det är bara att följa med i utvecklingen. Så illa som det har varit under inflationen kan det bara bli bättre hädanefter.
Arnold Så ni är inte alls rädd fastän ni är jude?
Hugo Jag tar inte hans utfall mot judarna på allvar. Det är en fix idé hos honom som inte kan ha någon betydelse politiskt. Jag är läkare och har ett stort ansvar som sådan och är praktiskt taget outhärlig genom mina fackliga kunskaper. Som läkare är jag immun mot judetrakasserier då jag är mera läkare än jude.
Arnold Jag hoppas ni har rätt, doktorn.
Hugo Skulle det börja osa hett är det bara att lämna landet – vi kan lätt fortsätta vår verksamhet i Frankrike, Schweiz eller Italien, men jag tror inte heller Österrike kommer att beröras av utvecklingen i Tyskland.
Arnold Jag hoppas ni har rätt.
Hugo Och jag hoppas ni stannar kvar. Ni har gjort er nästan lika outhärlig här som jag.
Arnold Det är ni som har utbildat mig och gett mig en mening i livet. Jag ser min livsuppgift här på ert sjukhus.
Hugo Har ni gett upp alla planer på att återvända hem?
Arnold Tills vidare. Jag har blivit en ny människa, och nu skulle hon aldrig mer känna igen mig. Ni gav mig ju ett nytt utseende. Hon är lyckligt gift, och min son har fått en god fader. Jag behövs inte där men jag behövs här.
Hugo Ja, det gör ni. Det är tack vare er vår verksamhet satt sig i en så ledande ställning.

Arnold Ni har lett mig, och vi samarbetar bra.
Hugo Ja, det gör vi.

Scen 3. Hemma.

Howard Europa är på väg mot krig igen.
Edith Är det så illa?
Howard För varje ny rapport vi får därifrån genom nya flyktingar ser det allt dystrare ut.
Edith Vad är det för flyktingar?
Howard Mest judar. De har ingen framtid i Tyskland längre.
Edith Som Einstein?
Howard Och många andra intellektualister. Vi har flera dirigenter och författare, som Bruno Walter, Stefan Zweig och Thomas Mann.
Edith Men Thomas Mann är inte jude.
Howard Nej, men hans bror Heinrich Mann skrev en av nazi-Tysklands mest hatade böcker, "Den blå ängeln", du vet, den där filmen med Marlene Dietrich om en lärares moraliska förfall och undergång, som var gjord på den boken...
Edith Marlene Dietrich är heller inte judisk.
Howard Nej, inte det minsta, ändå har hon också satt sig i säkerhet för det nya Tyskland.
Edith Kan det påverka din firma?
Howard Ja, så till vida, att det kan komma mycket kunniga och kvalificerade krafter från Tyskland, som vi kan ha användning för, främst judar.
Edith Så ni är beredda att hjälpa dem och ta avstånd från alla fascister här i landet?
Howard Absolut.
Edith Det gör ni rätt i.
Howard Vi kan få tag på hur kvalificerad professionalism som helst. Europa vet inte vad de gör och går miste om när de tvingar sina bästa krafter på flykt.
Edith Hela kontinenten?
Howard Om det blir krig så blir det hela kontinenten. Frågan är om de ens blir trygga här i England, om det blir ett nytt världskrig med Tyskland.
Edith Var inte en sådan världskatastrof tillräcklig?
Howard Den var mer än tillräcklig. Men mänskligheten är tyvärr sådan att den ständigt vill bädda för nya mänskliga världskatastrofer.
Edith Det är ädelt av dig att bidra till skyddsnätet.
Howard Någon måste göra det.

Scen 4. Wien.

Hugo Min vän, det är dags att tacka för ett långt och enbart givande samarbete.

Arnold Tänker ni sluta?

Hugo Nej, men ni tänker sluta.

Arnold Vad menar ni? Det har jag aldrig haft en tanke på.

Hugo Jag vet, och jag har uppskjutit den här dagen så länge det har varit möjligt, men den måste komma förr eller senare, och det är bäst att vi skiljs nu.

Arnold Men jag förstår inte. Vad är anledningen?

Hugo Ni är inte österrikare. Ni har inte kunnat följa med i utvecklingen här och kunnat förstå den, men jag som läkare måste tyvärr vara uppmärksam på varje symptom och i tid försöka förebygga och hindra utbrottet av en sjukdom.

Arnold Vad är det för sjukdom ni talar om?

Hugo Den politiska.

Arnold Men den berör bara Tyskland. Här i Österrike har vi ingenting med den att göra.

Hugo Var så säker, den kommer hit också. Stefan Zweig och andra har för länge sedan redan lämnat landet och sett sig nödtvungna till en exil. Jag kan inte lämna landet, då jag behövs här och är oumbärlig för min klinik, men ni har ett hem i England som det nu är dags för er att återvända till.

Arnold Ni kommenderar mig därtill?

Hugo Nej, jag rekommenderar det, innan det blir värre här, innan nazisterna kommer även hit och förintar vår demokrati och frihet, som de redan gjort i Tyskland.

Arnold Men de innebar ett utomordentligt lyft för Tyskland.

Hugo Ja, rent materiellt och ur ytlig synpunkt, men under ytan grasserar försåtligt och omärkligt den hemskaste av alla mänskliga sjukdomar cancer och det socialt genom ständigt tilltagande grymhet, intolerans, förtryck och våld. Den har inte kommit hit ännu men den kommer, och jag vill samtidigt vädja till er med en bön.

Arnold Vad gäller det?

Hugo Tag med er min dotter.

Arnold Till England?

Hugo Jag vill inte att hon skall få uppleva vad som väntar oss inom de närmaste tio åren. Jag vill bevara hennes frihet och intakta oskuld. Jag vill att hon skall växa upp i ett fritt land utan grymhet och våld och diktaturens omänsklighet.

Arnold Överdriver ni inte faran en smula? Målar ni inte fan på väggen?

Hugo Min vän, jag vill inte att ni eller min dotter blir kvar här för länge. Res medan gränserna ännu är öppna. I Tyskland håller de på att stängas, och jag har hört om flera fall av olyckliga judar som berövats allt vad de äger och blivit fångar i diktaturen. De har ingen chans. Ni har ännu en chans.

Arnold Herr doktor, jag har älskat att arbeta med er. Ni har återfört mig till livet och givit mig något att leva för. Ni har gett mig en utbildning och en grundläggande humanistisk insikt i hanteringen av det mänskliga livet i dess värsta utsatthet genom

alla de patienter och krigsinvalider ni gett mig möjlighet att göra någonting för. Jag tackar er. Min tacksamhet till er är så stor att jag måste se er bön och rekommendation som något jag inte har rätt att vägra. Jag skall lyda er som jag gjort under hela vårt långa samarbete.

Hugo (tar honom på axeln) Det är jag som skall tacka er, för att ni valde att återkomma till livet och stanna hos mig och arbeta med mig. Det har varit ett betydande antal år av enbart vinster för alla. Kanske vi en dag kan återförenas på nytt i en bättre värld efter att alla dessa sjukliga diktaturer fått rasa ut som den världsfieber de är. Kanske vi kommer att kunna ses igen.

Arnold Jag kommer att se det som mitt livs främsta plikt att en dag få återförenas er med er dotter.

Hugo Vi skall leva för detta så länge vi kan. *(kramar om honom.)*

Arnold Ni är något pessimistisk.

Hugo Nej, tyvärr realistisk.

Akt III scen 1.

(Arnold kommer in med flickan, stannar framför det övergivna huset och kontemplerar. En gubbe kommer förbi.)

Arnold Bor det ingen här?

Gubben Inte sedan länge.

Arnold Vad hände?

Gubben Det var ett lyckligt vackert par. De hade det väl förspänt. De hade lysande utsikter, och han hade en bra tjänst. Så kom kriget. Han hade inte behövt rycka in, nygift och ung som han var, men han ville ställa upp för fosterlandet. Han kom aldrig tillbaka.

Arnold Vad hände med henne?

Gubben Hon fick en son men kunde inte fortsätta ensam hur gärna hon än ville det. Hon måste överge huset men gifte sig rikt med han som övertog stadens ledande firma efter fadern. De bor nu i andra ändan av stan i den finaste villan. De har en dotter också.

Arnold Samma firma som soldaten var anställd vid?

Gubben Ja. Men vem är ni? Kommer ni från Europa?

Arnold Ja.

Gubben Vi har fått många sådana på sistone. Det sägs att i Europa utrotar man alla judar. Är det sant? Är ni jude?

Arnold Nej, men näst intill.

Gubben Är ni flykting?

Arnold Ja. Krigsinvalid från förra kriget.

Gubben Det syns på er. Ni går ju med käpp. Är flickan er?

Arnold Nej. Jag har tagit hand om henne.

Gubben Vill ni ha anställning? Kan ni något?

Arnold Jag kan användas till mycket.

Gubben Ett råd: Om ni söker jobb, så säg att flickan är er, och att hennes mor är död. Det bättrar på era chanser.

Arnold Tack. Har ingen bott i huset sedan den unga änkan flyttade därifrån?

Gubben Nej. Det sägs att det spökar där. Om det inte spökar så finns där ändå något som får folk att inte vilja vara där. Något ouppklarat mord kanske eller något osaligt oavslutat trauma. Vad vet jag. Vill ni hyra det?

Arnold Jag tror inte det är rätta stället för min dotter. Men det är ett bestickande hus.

Gubben Ja, det är mycket pittoreskt och fascinerande. En stor lycka bodde där som blev en stor olycka.

Arnold Tack ska ni ha. Jag måste nu gå vidare och söka arbete.

Gubben Försök vid den stora fabriken. De behöver alltid personal. Många har försvunnit i samband med den stora rekryteringen för den stora mobiliseringen.

Arnold Tror ni det blir krig?

Gubben Nej, det tror jag inte. Jag vet det. Det går inte att undvika. Det kan vem som helst se. Tyskarna vill göra om samma sak igen fast värre. Lycka till. (*går*)

Arnold Ack, mer än tjugo år har passerat, och ändå är den gårdagen mera levande för mig än nuet. Vad bryr jag mig om nya världskriser? Den gamla är fortfarande ouppklarad, och den kräver fortfarande offer. Denna gången står jag utanför som krigsinvalid, och ärligt talat skiter jag i hur det går. Summan blir ändå bara mera offer, mera lidanden, mera förluster och mera trauman. Krig leder aldrig till någonting annat, och det enda man kan göra åt saken är att försöka överleva tragedierna, om det är värt det, vilket minsann kan ifrågasättas.

Flickan Ska vi bo här, Pappa?

Arnold Nej, vi skall finna ett bättre hem åt dig. Det här huset är vackert med en underbar trädgård, men det tillhör gårdagen. Vad vi behöver åt dig är framtiden. (*går vidare haltande på sin käpp med flickan.*)

Scen 2. Kontoret.

Howard Det är just kvalificerad erfaren personal med specialiserad yrkeskunnighet som vi behöver. Vi har förlorat mycket folk genom den pågående mobiliseringen. Vi är tacksamma för att ni är invalid, om ni ursäktar uttrycket, så att vi kan anställa er.

Arnold Tack.

Howard Och ni har de bästa tänkbara rekommendationer från Wien. Ni har tydligen tjänstgjort där de senaste femton åren som en sorts allt i allo främst inom den kemiska avdelningen, varför ni skulle fylla ett stort tomrum här. Ni har haft god hand med personalen och kunnat organisera en effektiv förvaltning. Er överläkare doktor Hugo Goldmund har upprättat en rik och lång meritlista för er. Ni är prickfri, pålitlig och outtröttlig. En bättre arbetskraft kan vi inte få.

Arnold Men jag är invalid.

Howard Det spelar absolut ingen roll i sammanhanget, om det bara är ert ben, så att ni inte kan springa.

Arnold Men jag är långsam.

Howard Ju långsammare, desto noggrannare. Även det är en merit. Ni hade inga problem med att komma in i landet? Inga bekymmer med immigrationen?

Arnold Bara några frågor.

Howard Ni kom tydligen inte hit ensam.

Arnold Nej, jag bor med min lilla dotter.

Howard Ursäkta mig en närgången fråga, men är ni flykting eller bara immigrant?

Arnold Jag är inte jude och inte flykting, bara immigrant.

Howard Men er läkare var tydligen jude?

Arnold Ja.

Howard Varför kom han inte med er?

Arnold Han ansåg att han var outhärlig för sitt sjukhus i Wien.

Howard Det var han säkert också. Annars hade han knappast stannat kvar. Men hur fick han veta om vårt behov av kvalificerad arbetskraft här i en av våra mindre betydande städer?

Arnold Han hade sina försänkningar.

Howard Utan tvivel. (*sträcker fram handen*) Välkommen till vårt företag som en ny stöttepelare för vår stab. Jag är säker på att ni kommer att trivas här.

Arnold Det är jag också.

Howard Tillåt mig ännu en indiskret fråga. Ni talar en utmärkt engelska för att vara österrikare.

Arnold Min mor var engelska, och jag växte delvis upp i England innan vi flyttade till Österrike.

Howard Det förklarar saken. Var i England?

Arnold Här i närheten.

Howard Även det förklarar saken. Då kände ni till vår stad?

Arnold Ja, delvis.

Howard Då har vi kanske rentav gemensamma nämnare och bekanta i det förflutna. Ni måste komma hem till oss, så får vi spåra våra rötter och förbindelser bakåt.

Arnold Helst inte, Sir.

Howard Var inte så blyg. Ni är ny här, och ni måste bekanta er med societeten, så att ni kan känna er hemma här. Min fru kommer att insistera.

Arnold I så fall vore det oartigt att tacka nej.

Howard Ja, det vore det. (*klappar honom på axeln*) Jag hämtar er med bilen klockan 7. Ni behöver inte klä upp er. Kom som ni är. Ni behöver inte ens byta.

Arnold Tack, Sir.

Howard Säg Howard. Jag har redan det största förtroende för er.

Arnold (lite blygt) Tack, - Howard.

Howard (klappar honom igen) Det är bra. (*hjälp er ut.*)

Scen 3. Hemma hos Howards.

Howard Jag glömde berätta för dig att vi får en gäst i kväll till middagen.

Edith Det gör inget. Vi har alltid plats för en till. Vem är han?

Howard Det är vår nya anställda, en mycket förtroendeingivande man, som gått igenom mycket, han är krigsinvalid och haltar svårt och kan bara gå med käpp, men han är rena guldgruvan när det gäller expertkunskaper inom kemin.

Edith Varifrån är han?

Howard Österrike. Han heter Arnold och har säkert mycket att berätta.

Edith Han blir kvällens hedersgäst. Men han har säkert plågsamma minnen, och vi får inte ansätta honom.

Howard Hittills har han aldrig reagerat på någon av mina frågor. (*Det ringer på dörren.*) Det måste vara han. Jag går och öppnar.

Edith Plötsligt kommer kriget in på våra knutar, men det är det gamla kriget som gör sig påmint med vem vet vad för gamla spöken i släptåg.

Howard (kommer in med Arnold) Här är vår hedersgäst för i kväll. Får jag presentera min hustru Edith.

Arnold (döljer sin rörelse med försiktig skygghet) En stor ära för mig, min fru.

Edith Nej, det är vi som har den äran. Det är minsann inte varje dag vi får gäster från kontinenten.

Howard Arnold är inte flykting utan immigrant, och han har bott i England i barndomen. Därför talar han en så god engelska.

Edith Jag förstår.

Arnold Jag kunde tyvärr inte stanna i Wien längre, vilket jag hellre hade gjort. Det sista jag ville var att inkräkta på okända människors gästfrihet.

Edith Vi får fortsätta prata vid bordet. Maten är färdig. Det är bara att börja. Jag bär in den genast. Gå ni in och sätt er.

Howard (visar Arnold ut till matsalen, där en ung man väntar) Får jag presentera vår son Gerald.

Arnold Heter han Gerald?

Howard Ja, han heter Gerald. Han har just fyllt 21 år och blivit myndig.

Gerald Jr En ära att få träffa er, Sir.

Arnold 21 år? Då är han knappt född efter kriget?

Howard Precis efter. Det är lika bra ni får hela historien genast. Min hustru var gift förut, men hennes man stupade i kriget precis före fredsslutet, som Wilfred Owen, men han hann välsigna henne.

Arnold Jag förstår.

Edith (kommer in med maten) Sätt er, för all del. Vi lever ganska enkelt fastän vi hör till de mest välbärgade i stan. Jag hoppas ni håller till godo med vår anspråkslöshet.

Arnold Ni har ett utomordentligt vackert hem, och jag känner en innerlig harmoni och familjelycka här, som jag hoppas ni får behålla intakt vad som än händer.

Edith Vad skulle kunna hända?

Arnold Tyvärr tyder allting på att det blir ett nytt krig som då kan bli mycket värre än det förra.

Edith Var det därför ni lämnade Österrike?

Arnold Jag arbetade i Österrike under femton mycket utvecklande år under en läkare i Wien som var pionjär inom många områden, främst hudtransplantationer och plastikkirurgi men även inom läkemedelsforskningen. Det var där jag kunde vara honom som mest behjälplig med min kemiska utbildning.

Howard (till Edith) Det var han som rekommenderade honom till vårt företag.

Edith Ville han inte ha er längre?

Arnold Han ville att jag skulle lämna Österrike för mitt eget bästa och ge hans dotter ett bättre land att växa upp i då han var säker på att Österrike skulle fara illa under de närmaste tio åren.

Edith Varför stannade han själv kvar?

Arnold Han var outhärlig för sitt sjukhus. Han stannade kvar av pliktkänsla. Han ansåg inte att han kunde överge sitt ansvar.

Edith Ursäkta min närgångenhet, men det är något med er personlighet som stimulerar mitt intresse för ert öde. Jag vill gärna veta mera. Jag hoppas ni ursäktar mig.

Arnold Jag skall gärna stimulera er nyfikenhet så långt jag kan.

Edith Det känns som om ni bar på djupa kunskaper och hemligheter som vi här i vår trygga vrå kanske inte står på samma nivå för att kunna förstå och acceptera.

Arnold Därför vill jag gärna skona er.

Gerald Jr Vad gjorde ni i kriget?

Edith (förmanande) Gerald!

Arnold Ingen fara. Som alla andra råkade jag illa ut, som du ser, och jag kommer aldrig att kunna springa mer. Och som alla andra som råkade illa ut med men för livet har jag alltid ifrågasatt om det inte hade varit bättre att jag blivit kvar på slagfältet. Men min läkare övertalade mig eller nästan tvingade mig att kämpa mot ödet och överleva.

Gerald Jr Var det värt det?

Edith (förmamande, som förut) Gerald!

Gerald Ärligt talat, Gerald, det är det för tidigt att säga. Idag kan jag bara säga, att jag aldrig hade kommit hit annars.

Edith Nu får det vara slut med våra påträngande frågor. Nu ska vi låta oss väl smaka och vara glada så länge kriget håller sig på avstånd.

Arnold (tar sitt glas) Får jag lov att utbringa en skål för värdinnan?

Howard Du är välkommen. Vi deltar alla.

Arnold Jag vill uttrycka min utomordentliga tacksamhet för att jag får vara här hos er i detta land i en trygghet som jag inte trodde var möjlig så länge mitt liv begränsades till ett sjukhus, och att jag har fått komma in i en så utomordentligt positiv och blomstrande familj med en så vacker och varmhjärtad värdinna som idealisk moder för den samma. Kort sagt, mitt innerliga tack.

Howard Vi ser fram emot många återkommande tillfällen.

Arnold Samtidigt vill jag nästan varna er, för att återkomma till vår värdinnas insiktsfulla ord, att jag aldrig kommer att kunna dela mitt öde med er.

Howard Det begär vi inte heller. Bara det att ni är med oss är gott nog åt oss, eller hur, Edith?

Edith Det känns som att er närvaro här är som en extra välsignelse för vårt hem.

Arnold Tack än en gång. (*De skålar och fortsätter middagen under gemytlig samvaro.*)

Scen 4. Senare på kvällen.

Howard Nå, vad tyckte du om honom?

Edith En bestickande person. Det kändes som att jag alltid hade känt honom, eller åtminstone som att han alltid känt mig. Han betraktade mig väldigt forskande, som om han visste mer om mig än jag själv.

Howard Ja, han är en gåtfull människa med ett djup som vi kanske aldrig kan få inblick i, som han själv sade. Men tyckte du om honom?

Edith Mycket. Men det var som om han hela tiden var på sin vakt. Han var inte rädd för våra otillbörliga frågor, men han verkade vara rädd för att själv ställa några.

Howard Han var här som barn, men jag har inte fått klarhet i var han bodde eller varför han lämnade England.

Edith Det behöver vi inte få heller.

Howard Nej, men han kanske vet mer än vi om vår egen hemtrakt.

Gerald Jr (kommer in) Hej, här är ni.

Howard Du ville tala med oss, Gerald. Vad tyckte du om vår nye vän?

Gerald Jr Han ville inte berätta mycket om kriget, men jag hoppas han gör det en annan gång.

Edith Varför vill du det?

Gerald Jr Förstår ni inte?

Edith Vad är det vi inte förstår?

Gerald Jr Det var ju det jag ville tala om. Nu när jag är myndig vill jag ta värvning.

Howard Du är inte klok. Det kan ju bli krig när som helst.

Gerald Jr Just därför.

Edith (omfamnar honom krampaktigt) Vad som helst men inte detta! Du får inte, Gerald! (*kysser honom innerligt*) Inte en gång till!

Gerald Jr Vad menar du, mor?

Edith Du vet ju att Howard inte är din riktiga far. Din riktiga far lämnade mig för att frivilligt dra ut i kriget. Han kom aldrig tillbaka. Nu vill du göra samma sak. (*omfamnar honom igen*) Du får inte!

Gerald Jag har bestämt mig. Jag vill göra en insats.

Howard Du har ingen brådska. Tänk på saken. Vänta åtminstone tills kriget har kommit i gång.

Gerald Jr Jag vill vara med bland de första!

Howard Skona din mor. Traumat efter din far var redan det för mycket för henne.

Gerald Jr Jag har redan gjort det! Jag har anmält mig till en utbildning till stridspilot! (*sliter sig och skyndar ut*)

Edith (förlamad) Han har redan gjort det.

Howard Det kanske inte blir något krig. Ännu kan det avvärjas.

Edith Nej, Howard. Om det hade kunnat avvärjas hade aldrig vår nye vän Arnold kommit hit. Han hade stannat hos sin doktor i Wien. (*ljusnar*) Men det är kanske därför han har kommit hit. Det är kanske meningen med att han sänts just till oss. Han om någon skulle kunna övertyga vår son om att det är det dumaste han kan göra.

Howard Han ville alltid bli flygare. Nu ser han sin chans. Kriget ger honom chansen.

Edith Försvarar du honom? Vad är chanserna att överleva ett luftkrig som pilot?

Howard Vi vet inte ännu.

Edith Det enda vi vet säkert är att kriget är en säker död om inte den säkraste. Det är självmord och rysk roulette och lika vanvettigt som att duellera.

Howard Kanske du har rätt. Kanske det är därför vår österrikare har sänts till oss. (*ger henne en öm kram*)

Akt IV scen 1. Hemma i Arnolds enkla bostad.

Arnold Var det nödvändigt? Måste ni skicka mig tillbaka till mitt bittraste kval? Vad menade ni egentligen, herr professor, min ädlaste vän och välgörare, som räddade mitt liv mot min vilja och sedan skickade mig tillbaka till min änka, fastän ni visste att hon var omgift och hade barn? Jag förstår inte denna obegripliga försyn, som spelar sådana spratt med våra öden, att vi bara kan bli till offer om och om igen! Men jag hör min doktors stämma. Det är som om han var närvarande här hos mig idag, när han sade...

Hugo Det är utmaningarna som gör livet. Man måste anta dem, så att man som människa kan bevisa att man kan göra det bästa av saken och vända även det värsta till någonting gott. Jag vet att ni behöver återvända till er hustru, även om ni inte kan få henne tillbaka. Ni är en ny människa nu, ni kan aldrig åter bli hennes make, men jag vet att hon behöver er ändå, och ni kan göra mera för henne och hennes familj som vän än som äkta man.

Arnold Jag har accepterat er visdom och högre insikt, men jag går i blindo och förstår inte vart detta skall föra mig. Helst ville jag aldrig besöka henne igen och lämna hennes familj i fred, men hennes man behöver mig och håller efter mig. Herr doktor, ni tvingar mig till det, jag står inte ut med denna korsväg och detta känslouppslitande självplågeri, men jag ser det som min plikt, eftersom ni räddade mitt liv, att följa er maning att göra det bästa av saken.

Miriam Vad är det, Papi? Du gråter.

Arnold (omfamnar henne och lyfter upp henne på armen) Det är inget, käraste, bara gamla minnen. (*torkar en tår.*)

Scen 2. Hos Howards.

Edith Du måste förstå mig, Howard. Det är med blandade känslor jag accepterar din herr Keller i vårt hem. Samtidigt som jag fasar för hans närvaro som en påminnelse om kriget på kontinenten ser jag honom som den enda som kanske kan övertala vår son att inte dra ut i kriget.

Howard Jag förstår dig så väl, men jag försäkrar dig att han är fullkomligt ofarlig. Han kan enbart vara av nytta och till godo för oss.

Edith Jag har ibland fruktat att han kan stimulera vår sons krigslystnad med sin kunskap om nazismen och nödvändigheten att bekämpa dess diktatur.

Howard Det tror jag inte. Tvärtom tror jag att det bara gjort honom till pacifist. *(Det ringer på dörren.)* Här är han nu. Ta det lugnt, älskade. Han vill oss bara väl.

Edith Ändå är jag rädd för honom utan att veta varför, som om han när som helst hade en fruktansvärd hemlighet att avslöja.

Howard Du inbillar dig saker.

Edith Det gör alla kvinnor. Det kallas intuition.

Howard Vi måste gå ut och ta hand om vår gäst. *(De går ut i salongen. Där sitter Arnold och Gerald Jr redan och pratar i soffan.)*

Arnold Men vad har din mor emot att du blir pilot?

Gerald Jr Hon inbillar sig att så fort jag får uniform på mig är jag ett krigsoffer.

Arnold *(reser sig när Edith kommer in)* Ursäkta att vi pratar om kriget. Gerald är så intresserad av politik. *(till Jr)* Men varför vill du ut i kriget?

Jr Jag anser att det är vars och ens skyldighet som känner ansvar för den civiliserade världen att bekämpa nazismen. Ni om någon borde ju veta att den måste utrotas.

Arnold Varför måste den utrotas?

Jr Därför att den är ond genom sin maktlystnad, som inte kommer att ge sig förrän den uppslukat hela Europa.

Howard Vad menar ni om nazismen, Arnold? Är den så ond som alla tycks inbilla sig? Räddade inte Hitler i själva verket Tyskland från social undergång? Hjälpte han inte dess ekonomi på fötter? Gjorde han inte slut på arbetslösheten?

Arnold Han gjorde mycket gott och allt vad ni framhåller, men arbetslösheten botades med krigsindustri och militär upprustning, och ekonomin stabiliserades genom hänsynslös diktatur. Jag anser inte att man kan bota något ont med onda medel utan att få något värre ont i stället.

Edith Jag önskar ni kunde prata om något annat än kriget.

Jr Vi slipper det inte, mamma.

Edith Påminn mig inte därom! Det förra kriget var en mardröm som förstörde mitt liv, och nu har den börjat upprepa sig! Precis som min förra man vill du frivilligt dra ut i kriget mot en säker död! Han kom aldrig tillbaka! Inte heller är det säkert att du kommer tillbaka! *(brister ut i gråt med händerna för ansiktet)*

Howard Såja, käraste. Kriget kommer aldrig hem till oss.

Edith Därför vägrar jag släppa Gerald hemifrån! Han är bara säker här!

Howard (till Arnold) Anser ni att det är nödvändigt att bekämpa nazismen tills den är utrotad genom ett nytt världskrig om det skulle behövas?

Arnold Det här kriget är ett helt annat krig än det förra. Då var alla jämbördiga motparter. Nu handlar det om civilisationens kamp för att överleva hotet från onda diktaturer, som har ambitionen att införa en ny världsordning som vill avskaffa alla våra ideal och främst demokratin. Ja, jag anser det berättigat att bekämpa detta onda med alla medel.

Edith Så ni försvarar vår sons föresats att ge sig ut i kriget?

Arnold Det är hans sak. Han är myndig. Jag är inte ens hans far.

Edith Hade ni gått med på det om ni varit hans far?

Arnold Jag är inte hans far.

Howard Jag är det inte heller. Således har jag lika liten rätt som vår vän Arnold att ta ställning för eller mot.

Edith Men hur tror ni hans riktiga far hade förhållit sig?

Jr Jag är säker på att han hade uppmuntrat mig.

Edith Varför är du så säker på det?

Jr Han var ju med i förra kriget. Då gällde det kampen mot centralmakternas imperier. Nu gäller det i ännu högre grad en kamp mot tyrannier.

Edith Jag tål det inte. Nej, jag kan inte acceptera det. Om ni två vägrar ta en konsekvent pacifistisk ställning mot min sons krigsgalenskap förstår ni inte vad det handlar om. Någon måste ta ställning för freden. Alla som tar ställning för kriget måste vara galna. Det räcker att ha varit med om något krig över huvud taget så måste allt rationellt tänkande avgjoirt ta ställning för freden.

Howard Inte fred till vilket pris som helst.

Edith Jo, just det, fred till vilket pris som helst!

Howard Vad menar ni om det argumentet, Arnold?

Arnold Vi hade ett samtal om just den frågan en gång i Wien. Min professor och läkare, doktor Goldmund, fick besök av en berömd författare strax innan han frivilligt gick i exil från Österrike. Det var ett mycket intressant men uppslitande samtal då författaren betraktade sig som förlorad och räknade med att aldrig kunna komma tillbaka till sitt hemland.

Howard Var det Stefan Zweig?

Arnold Ja, det var Stefan Zweig.

Howard Berätta.

(Hugo och Zweig visar sig vid sidan om, stående vid den öppna spisen.)

Hugo Har ni verkligen skäl och rätt att vara så pessimistisk?

Zweig Kan ni verkligen se något skäl till att inte vara det?

Hugo Det finns ju alltid hopp.

Zweig Hoppet är alltid bedrägligt. Därmed har alltid människan lurat sig själv.

Hugo Ni ger upp utan vidare.

Zweig Nej, jag ger inte upp. Jag kämpar vidare. Jag tänker fortsätta arbeta tills jag dör och kämpa för människans intellektuella frihet och rätt till sin egen mänsklighet. Människan har ingenting annat än sin innersta goda mänsklighet att

leva för. Utan den är människan förlorad, och det är just den som diktaturerna vill köra över och ersätta med omänsklighet. Utomlands kan jag fortsätta kämpa för humanismens sak. I Tyskland är den förlorad, och här i Österrike håller den på att gå förlorad. Jag vill inte bli smittad av dess förintare.

Hugo Ni menar alltså att det är en förintelse av humanismen som pågår i Tyskland och även här?

Zweig Kan ni blunda och bortse från den verkligheten?

Hugo Jag måste stanna här och arbeta på mitt sjukhus. Det är *min* plikt mot humanismen.

Zweig Risken är att ni går förlorad i den förintelse som diktaturen för med sig. Är ni medveten om den faran?

Hugo Jag måste ta den risken. Det är min plikt.

Zweig Anser ni att jag är feg som rymmer fältet?

Hugo Ni gör vad ni anser bäst, men jag vet flera, särskilt journalister i utlandet, som menar att ni är feg som inte offentligt tar ställning mot nazismen.

Zweig Det kan jag inte göra som humanist. Om jag gjorde det vore det att förråda humanismen. Den står över all politik. Sänker man sig till politik släpper man humanismen.

Hugo Måste man inte ta ställning mot omänsklig politik i humanismens namn?

Zweig Redan Platon hävdade att om man alls bekämpade något ont måste man därtill ta onda medel och bli ond själv. Det onda kan bara på lång sikt bekämpas genom konsekvent avståndstagande.

Hugo Och därför flyr ni hellre än fäktar på hemmaplan.

Zweig Jag och Romain Rolland kämpade för pacifismen genom hela första världskriget och det bara genom ordets makt. Det gör jag fortfarande.

Hugo Lycka till då, doktor Zweig. Jag önskar er en lycklig resa till England. Själv fortsätter jag vårda mina patienter. Det är det bästa jag kan göra för mänskligheten. (*De skakar hand och skiljs, och de försvinner från scenen.*)

Howard Stefan Zweig är väl fortfarande kvar i England?

Jr Nej, han stack till Amerika när Tyskland invaderade Polen.

Edith Detta förbannade krig! Det kommer bara att skörda oskyldiga offer, som min son och Stefan Zweig, medan bara skurkarna kommer att överleva, som alla de som håller diktaturerna om ryggen. Jag släpper dig aldrig ut i den förintelsen, Gerald! Jag vägrar! (*får ett nytt gråtanfall och störtar ut*)

Arnold Det är nog dags för mig att gå nu. Jag verkar bara ha gjort saken värre.

Howard Inte alls. Ni kan faktiskt bättre tala med min son än jag. Jag förstår inte världspolitiken. Det gör ni bättre, och till och med min son.

Arnold Ni ser er ändå som hans far?

Howard Det har jag gjort sedan han föddes. Han har aldrig haft någon annan far.

Arnold Nej, ni har rätt. Han har aldrig haft någon annan far. – Tänk noga över saken, pojke. Ta även din mor med i beräkningarna. Varken jag eller din far kan råda dig. Du måste fatta beslutet helt själv. Tack för i kväll. (*går*)

Jr Han har mycket att lära oss.

Howard Ja, både dig och mig. Nu måste jag ta hand om din mor. (*går*)
Jr Jag bara måste ut i kriget och göra en insats. Det kan inte hjälpas.

Akt V scen 1. Vid det gamla öde huset.

Edith kommer in. Det är ruggigt väder, och hon är i päls.

Edith Jag har inte varit här sedan jag fick dödsbudet. Det hade precis blivit fred, hela världen jublade av glädjeyra över den äntliga freden efter fyra år, och så får jag posten just den dagen meddelande om att min man stupat. Ändå gick jag tillbaka till jobbet, men där svimmade jag. Så tog Howard hand om mig, och jag behövde aldrig lämna hans hem. Det var tjugoett år sedan. Man konstaterade att jag var havande, det hade jag inte haft en aning om, och Howard skötte om min förlossning. Det har varit ett lyckligt äktenskap sedan dess, och han betraktade alltid Gerald som sin egen son, men det har han aldrig varit. Och nu vill han precis som sin far ge sig ut i kriget i blind hänsynslöshet av idealism. (*sätter sig ner på trappen, suckar, och torkar en tår. Så sitter hon en stund tyst innan Arnold kommer förbi. Även han bär en tung vinterkappa och har några böcker under armen.*)

Arnold (*försynt och försiktigt*) Fru Howard, vad gör ni här?

Edith (*ser upp, förvånad*) Vad gör ni själv här?

Arnold Jag råkade ha vägarna förbi.

Edith Jag bodde här en gång.

Arnold Det måste ha varit länge sedan.

Edith Jag har inte varit här sedan dess. Det är första gången på tjugoett år jag besöker mitt första hem. Och så kommer ni förbi.

Arnold Gick ni hit till ert gamla hem av någon särskild anledning?

Edith Det kan man säga. Allt det gamla har kommit tillbaka. Min man drog ut i kriget och kom aldrig tillbaka. Nu vill min son göra samma sak.

Arnold Så ni kom hit i en sorts önskan att få klarhet i er situation.

Edith Jag sökte tröst i det förflutna. Detta råkade vara vår bröllopsdag.

Arnold Jag förstår.

Edith Det tvivlat jag på att ni kan göra. Men varför kom ni själv här förbi? Det är ju långt ifrån er bostad.

Arnold Jag brukar tvinga mig till långa promenader för mitt bens skull. Jag inbillar mig att träning kan göra det bättre.

Edith Fungerar det?

Arnold Nej. Det blir bara sämre.

Edith Vad är det för böcker ni har under armen?

Arnold Det är tyska böcker. Jag lånade dem från biblioteket.

Edith Men vi har ju ett bibliotek i företaget. Där finns många tyska böcker. Ni hade inte behövt gå ända till stadsbiblioteket. Får jag se. (*tar impulsivt en av hans böcker, öppnar den.*) Men den är ju från företaget? Här är dess stämpel. Ni har inte alls varit i stadsbiblioteket. Varför ljög ni?

Arnold (svarslös)

Edith Det är mycket jag aldrig har förstått med er. Varför kom ni hit till just vår håla?

Arnold Det vet ni. Min läkare rekommenderade mig.

Edith Men hur kände han till oss? Ända sedan ni kom in i vår familj har ni haft ett märkvärdigt inflytande över oss alla, som om ni kände oss bättre än vi själva och visste saker om oss som vi inte var medvetna om själva. Vem är ni egentligen?

Arnold Jag är bara en krigsinvalid.

Edith Nej, ni är inte bara det. Kan ni ha känt min man? Kanske ni var den som dödade honom?

Arnold Det är inte omöjligt. När man skjuter med kanoner ser man inte vem man träffar.

Edith Ni döljer något. Det har ni alltid gjort. Ni har ständigt gått med ett moln omkring er av olycksbådande hemlighetsfullhet. Vad är det ni inte har talat om för oss?

Arnold Kanske jag kände på mig att er son ville ut i kriget precis som er man. Kanske jag blev sänd för att hindra honom och övertala honom att låta bli.

Edith Det har jag också tänkt, och jag har försökt se er som en eventuellt räddande ängel. Men det är något mörkt över er samtidigt. Ni har något att dölja.

Arnold Bara min egen tragedi.

Edith Vad är er egen tragedi?

Arnold (visar på sitt ben och käpp) Kan ni undgå att se den? Jag kan aldrig bli en hel och frisk och normal människa mera.

Edith Vad gjorde ni före kriget?

Arnold Jag arbetade.

Edith Som vad?

Arnold Jag var utbildad som kemist, som jag fortfarande arbetar som för er man.

Edith Det var min första man också. Han kunde allt om kemi. Det var hans yrke. Hur gammal är ni?

Arnold Vad spelar det för roll?

Edith Varför döljer ni det? Vad har ni att dölja? Och era ögon. De har alltid sett djupare in i mig än vad jag kan se in i er, för ni försöker alltid iaktta mig när jag inte ser er, och när jag försöker betrakta er vänder ni bort blicken. Varför? Vad är ni rädd för att jag skall inse?

Arnold Jag är inte rädd för er.

Edith Nej, men jag är rädd för er. Det har jag alltid varit. Jag är rädd för sanningen. Jag är rädd för att få veta något från andra sidan graven om min man som han dolde för mig, varför han aldrig kom tillbaka. Jag accepterade aldrig att han var död. Jag kunde inte tro det. Han kändes så levande fortfarande, som om han tänkte på mig varje dag och längtade efter mig som jag längtade efter honom. Men han hörde aldrig av sig. Vet ni varför han aldrig hörde av sig? Ändå lovade han heligt att komma tillbaka, men det gjorde han aldrig. Det måste ha funnits någon ohygglig anledning till att han aldrig hörde av sig. Han känns levande ännu idag, lika levande som när jag fick dödsbudet om inte mera. (*granskar honom ihållande*) Ni skulle kunna

vara i hans ålder, fastän ni ser äldre ut, men det kunde förklaras genom era lidanden. Och ni talar en så god engelska, precis som han gjorde. (*tystnar men fortsätter att betrakta honom. Han vänder bort blicken.*) Ni vågar inte se på mig. Ni vågar inte låta mig få se sanningen i era ögon.

Arnold (kan inte låta bli att torka bort en tår)

Edith Ni gråter. (*samlar sig*) – Gerald, du är han.

Arnold (möter hennes blick genast, nästan utmanande) Nej, fru Howard, nu låter ni fantasin skena iväg med er.

Edith Hur kan du förneka det? De ögonen, det språket – bara ansiktet är oigenkännligt som Gerald's. Blev du så skadad i kriget att du måste få ett nytt ansikte och du därför inte kunde med att visa dig för mig?

Arnold (med en kraftansträngning) Fru Howard, ni måste ha älskat er man väldigt mycket, men jag vet ingenting om honom. Ni är lyckligt gift och har världens bästa man och familj. Jag har ingenting med er att göra utom som vän.

Edith (betraktar honom intensivt, försöker sansa sig) Tror ni att ni kan övertala min son att inte offra sig i kriget?

Arnold Det skall jag gärna försöka göra. Det var kanske just därför jag blev sänd hit. Jag borde inte ha kommit hit annars, och jag förstod aldrig varför doktor Hugo sände mig hit. Jag såg ingen mening därmed förrän krisen uppstod med er son.

Edith (vänder äntligen bort ögonen) Förlåt mig. Jag har ingen rätt att vara närgången. Min enda rätt är som moder att vara orolig för min son. Jag är mycket tacksam för att ni vill rädda honom.

Arnold Jag skall gärna göra mitt bästa. Det är bäst jag går nu. (*trycker varmt hennes hand till avsked och linkar därifrån med sin käpp så snabbt han kan.*)

Edith (ensam efter honom, håller handen framför sig) Just så tryckte Gerald min hand sista gången jag såg honom. Det är som om han aldrig släppt taget. (*betraktar sin hand med någon förundran*)

Scen 2.

Howard kommer in till Jr som förbereder sin avfärd.

Howard Jag ser att du håller på att packa.

Jr Ni måste låta mig fara, far.

Howard Din mor kommer aldrig att acceptera det.

Jr Därför måste jag försvinna, innan hon kommer hem. Det är bäst för henne själv.

Howard Vet du verkligen vad du gör?

Jr (ser honom rätt i ögonen) Far, jag är myndig. Vi har planerat detta länge, jag och några vänner. Det är vår plikt mot vårt land att kämpa mot nazismen, särskilt som de kommer att angripa vårt land. England behöver stridspiloter. Jag har alltid velat bli flygare. Ingen kan hindra mig.

Howard Inte ens din mor?

Jr Inte ens min mor.

Howard Inte ens din kärlek och hänsyn till henne?

Jr Nej. Plikten måste komma först.

Howard Vill du inte ens tala med henne och säga farväl?

Jr Hon kommer bara att bli upplöst i tårar och förtvivlat bönfälla mig om att inte göra det. Jag känner henne. Ett avsked skulle bara göra plågan värre.

Howard Och om jag ber dig?

Jr (*ser på honom igen*) Du skulle inte kunna göra det särskilt övertygande. Far, jag är en man nu och har rätt att ta mitt öde i egna händer. Om jag låter kamraterna fara till utbildningen utan mig kommer varken de att kunna förlåta mig eller jag att kunna förlåta mig själv.

Howard Du är obönhörlig.

Jr Skyll på kriget. Det är Hitlers fel. Han tvingar oss till det.

Howard Ja, det gör han.

Jr Far, jag lovar att komma tillbaka. Jag tänker inte bli nerskjuten. Jag kommer att bli ett flygaräss. Jag vet det. Jag har en inre säkerhet som ingenting kan rubba.

Howard Innerst inne är jag stolt över dig.

Jr Jag visste väl det. (*är färdig med packningen*) Hälsa de andra. Jag får inte missa tåget.

Howard Är det Londontåget?

Jr Ja.

Howard (*kramar om honom*) Lycklig resa, min pojke. Lycka till med din utbildning. Så länge du vet att du gör rätt är jag nöjd, och ingenting kan hindra dig. Men skriv till oss.

Jr Naturligtvis. – Hej då. (*skyndar iväg*)

Howard Nej, han vet inte vad han gör. Ingen i världen vet vad han gör eller vad som håller på att hända. Hitler har kastat världen in i en ond cirkel av våld och vansinne, som världen bara kan förinta sig själv genom.

Edith (*kommer in, ser sig oroligt omkring*) Var är han?

Howard Han har rest.

Edith Jag hade hoppats kunna hindra honom i tid.

Howard Ingenting kunde stoppa honom.

Edith Inte ens du?

Howard Det var lönlöst. Jag inte ens försökte.

Edith Var du så feg?

Howard Han är en man nu, Edith. Han har rätt att ta sitt liv i egna händer.

Edith Inte om det är självdestruktivt, som alla krig är.

Howard Jag är ledsen, Edith. Du får mig att känna mig misslyckad.

Edith Du är inte misslyckad. Du har bara inte lyckats. Men ännu är han inte förlorad. Jag vet en som kanske kan få honom att tänka om.

Howard Vem då?

Edith Vår krigsinvalid.

Howard Du har rätt. Jag ringer honom genast.

(Howard går ut medan Edith slår sig ner och vrider händerna. Man hör Howards röst:)

Howard Arnold? Det är Howard. Edith är förtvivlad och menar att bara du kan rädda Gerald's liv. (*paus*) Han är på stationen. Han ska ta Londontåget om en timme. (*Howard kommer tillbaka.*) Han skulle se vad han kunde göra, men han kunde inte lova något. Det är ett förfärligt väder.

Edith Ack, jag kan inte gå igenom det traumat en gång till!

Howard (sätter sig bredvid henne och kramar om henne) Jag förstår dig. Vi har ingenting annat att lita till än försynen. Om han smiter ut i kriget så måste han åtminstone överleva.

Edith Det svåraste av allt är ovissheten! Det var ovissheten om Gerald's öde som var min värsta plåga under alla åren! Och nu kommer den tillbaka! (*Howard försöker trösta henne.*)

Scen 3. Stationen. Mycket folk. Trängsel.

Gerald kommer till sina kamrater som hänger vid järnvägsgrinden.

Ronald Det är gott om tid ännu. Tåget går först om en halvtimme.

Patrick Vad är det, Gerry? Ser du någon komma?

Ronald Låt ingen sabotera din karriär nu.

Gerald Det är en god vän till min mor, den jag minst hade väntat mig.

Arnold (kommer stapplande fram med sin kapp) Du reser inte utan din mors välsignelse, Gerald.

Jr Vad har ni med det att göra?

Arnold Allt. Jag vet vad det handlar om. Det vet inte du.

Jr Och med vilken rätt blandar ni er i mina affärer?

Arnold Med mänsklig rätt.

Jr Är det mamma eller pappa som skickat er hit i stället för att själva försöka hindra mig?

Arnold Det spelar ingen roll. Din mor gjorde det inte, och din far är inte din far. Men jag vet vem din far var, och han hade gjort som jag.

Jr Vad vet ni om min riktiga far?

Arnold Jag vet så mycket, att han reste ut i kriget utan din mors välsignelse. Han kom aldrig tillbaka. Om du gör samma sak kan du räkna med att inte heller komma tillbaka.

Jr Hotar ni mig med vidskepelse?

Arnold Det finns högre lagar än de som råder här på jorden. Det finns något som heter ödet och som ingen kan råda över och som obönhörligt följer sina egna lagar. Det kallas även karma. Du kommer med mig tillbaka hem. Du kan resa senare och förenas med dina kamrater i din flygarutbildning som du vill, men inte utan din mors välsignelse.

Jr (till kamraterna) Grabbar, den här gubben vet mer än vi. Jag måste göra honom till lags. Jag kan inte resa utan min mors godkännande, det vore fel, men jag tänker skaffa det.

Ronald Bra. Vi ses senare. Lycka till.
Arnold Taxin väntar på oss.
Jr Jag lyder min far genom er, men jag måste lita på er.
Arnold Kom. (*De avlägsnar sig. Tåget tutar och en konduktör ropar: Tåget går! Och blåser i en visselpipa. Trängsel och stress överallt.*)

Scen 4. Som scen 2.

Det ringer på dörren.

Howard Här är de. (*skyndar och öppnar*)
Edith Äntligen!
(*Arnold kommer in med Jr genomsura och huttrande av köld.*)
Howard Det är värsta sortens novemberväder.
Arnold Tala inte om det.
Howard Kom in och sätt er vid brasan. Ni får inte bli kall.
Edith (*skyndar upp och omfamnar sin son*) Gerald! Du är tillbaka! Har du inställt resan?
Gerald Nej, mor, jag tänker resa, men inte utan din välsignelse.
Edith Och vad får dig att tro att jag tänker ge dig den?
Gerald Vår vän här. (*indikerar Arnold*)
Edith Gå ut med pappa och torka dig. Lämna mig ensam med han som räddat ditt liv.
Gerald Ja, mor. (*går ut med Howard som tar hand om honom.*)
Edith Tack för att ni räddat min son.
Arnold Det var bara tillfälligt. Han måste ut i kriget. Ingenting kan stoppa honom, liksom ingenting kan hindra er från att vinna det.
Edith Ingenting hindrade oss heller från att vinna det förra kriget, men det kostade min mans liv.
Arnold Han gav sig ut i kriget mot era protester. Jag har övertalat er son att inte begå samma misstag. Ni måste ge honom er välsignelse. Annars kommer han inte heller tillbaka.
Edith Var det ert argument för att få hem honom?
Arnold Ja.
Edith Ni är genomsur och har fått kallt. Vill ni ha en whisky?
Arnold Tack, jag tror vi båda kan behöva det.
Edith (*häller upp två whisky åt dem och ger honom den ena*) Ni envisas med att vägra erkänna er rätta identitet.
Arnold Och ni vägrar erkänna att er första man är död.
Edith Är han det?
Arnold Är han inte det?
Edith Jag vet att han inte är det.
Arnold Vi kan varken bevisa att han är det eller inte.
Edith Det betyder att ni inte kan bevisa att han är det. Men jag vet att han inte är det.

Arnold Ni envisas.

Edith (faller på knä framför honom) Se mig i ögonen, Gerald. Jag vet att det är du. Du kan inte dölja dig för mig. Du kan inbilla hela världen vem du inte är, men jag har känt igen dig som den unika ensamma person du var då ingen annan kan ha samma ögon som min man hade. Du inbillar dig att du har gått förlorad, men du gick aldrig förlorad. Du har kommit tillbaka. Det kan jag inte förneka, hur litet det än går att bevisa det.

Arnold Fru Howard, er man är död. Tyvärr måste jag försäkra er om detta. Även om han överlevde det gräsligaste av alla krig gick han förlorad, och jag, som var med om det samma kriget vet, att ingen som överlevde kunde fortsätta vara samma människa som förut. Vi dog alla i det. Enda möjligheten att överleva var att skaffa sig en ny identitet, en ny personlighet, att glömma hela sin bakgrund, sin familj och alla värderingar och börja om från noll. En hel generation tvingades till detta. Ni stannade hemma och kunde lugnt fortsätta vårda det förflutna och dess värderingar, ni behövde inte överleva er egen död, men ni måste förstå att er man, vare sig han lever eller inte, aldrig kan komma tillbaka. Hade han kunnat komma tillbaka hade han meddelat det omgående och inte grymt skjutit upp nödvändigheten att ge er ett livstecken år efter år. Jag vet att han måste vara död, och enda sättet för er att kunna leva vidare, för er son och er nya familj, är att acceptera det.

Edith Men han är alltid hos mig. Han har aldrig släppt mig.

Arnold Må så vara, men ni kan aldrig få honom tillbaka.

Howard Gerald har gått och lagt sig efter en dusch. – Får jag köra hem er, Arnold?

Arnold Tack, jag kan ta mig hem själv. Jag tror min taxi fortfarande står kvar på min önskan. – Fru Howard, ni måste låta er son dra ut i kriget på det att han säkert må komma levande tillbaka. Jag lämnar er inte utan att ni gett mig löfte om att ge honom fri. Annars ger han sig iväg ändå utan er välsignelse, och då kommer han aldrig tillbaka, som er första man. Kan jag lita på att ni ger honom fri?

Edith Ni ger mig inget val.

Arnold Nej, det gör jag inte.

Edith Han är fri att göra som han vill.

Arnold Tack. Det är den bästa garanti ni kan få att han kommer tillbaka. – Tack, Howard, för allt. Jag klarar mig hem själv. (*ger sig ut*)

Edith (reser sig) Men vädret är förfärligt! Stanna här över natten!

Arnold Nej, fru Howard, jag måste hem till den lilla flickan som väntar på mig, som är *mitt* familjeansvar tills min läkare kommer hit och återförenas med henne. (*tar på sig hatten, lyfter den till artigt avsked, och linkar ut på sin käpp.*)

Edith (till Howard) Vi borde inte låta honom gå.

Howard Ingenting kan stoppa honom. Han har gjort sitt. (*kramar om henne*) Vem var han egentligen?

Edith (resignerat) Det får vi aldrig veta.

Epilog. Tre år senare.

Hemma hos Arnold.

Arnold Ja, det är sant, Miriam. Våra böner sedan tre år har blivit hörda, och vår önskedröm håller på att besannas. Han kommer.

Miriam Är det verkligen sant?

Arnold Jo, Miriam, det händer verkligen.

Miriam Jag visste det! (*Det ringer på dörren.*)

Arnold Det måste vara han. Ta det alldeles lugnt, Miriam. Var precis som vanligt. Han har bara varit borta sedan igår. (*går och öppnar och släpper in doktorn.*)

Hugo (kommer in blöt med paraply, skakar av paraplyet) Jag tror inte att det är sant. Är det verkligen ni, Arnold? Är jag verkligen här?

Arnold Det är för denna dagen vi har levat de senaste tre åren, er dotter och jag. Jag tvivlade aldrig på att den skulle komma.

Hugo Ärligt talat, inte jag heller, men det skulle mycket till.

Arnold Ni får berätta sedan. Här är er dotter. Ni kommer att finna henne helt er egen, om än hon har vuxit.

Hugo (breder ut armarna mot henne) Miriam! Min dotter! (*Hon rusar i armarna på honom.*)

Miriam Pappa! (*De kramas länge och väl.*)

Arnold Hur gick resan?

Hugo Bättre än väntat men ganska smärtfritt, tack vare alla era ansträngningar härifrån. Era brev har utgjort min käraste läsning under de senaste tre åren. Så ni gav er aldrig till känna för er hustru?

Arnold Nej. Det var bäst så, för hennes familj och för oss alla. Jag hade ju ändå Miriam.

Hugo Och ni lyckades inte avvärja att även hennes son gav sig ut i kriget?

Arnold (allvarligare) Nej. Lyckligtvis lämnade han dock ingen hustru efter sig.

Hugo Är han förolyckad?

Arnold Vi vet inte. Ingen vet. Hans plan störtade över Tyskland. Han är kanske krigsfånge där. I så fall kommer han förhoppningsvis till rätta efter kriget.

Hugo Historien upprepar sig. Ni lämnade er hustru för krigets kallelse och försvann för gott, och han gjorde samma sak mot sin moder. Han kanske också en dag kommer tillbaka inkognito.

Arnold Kriget har inte ens kulminerat ännu. Amerika har ju bara nyligen kommit med.

Hugo Men Tyskland har förlorat mot England. De bombar inte London mer.

Arnold England har överlevt. Det är allt. Tyskland fortsätter att segra.

Hugo Det kan aldrig besegra Sovjetunionen. De måste möta ett nederlag förr eller senare.

Arnold Låt oss hoppas det. Men ni var även i Brasilien. Träffade ni Stefan Zweig?

Hugo (mera allvarlig) Ja, jag träffade honom. Vi var ju gamla vänner. Jag besökte honom i hans villa utanför Rio de Janeiro. Han var mycket deprimerad. Singapore hade ju just fallit, och han såg hela den civiliserade världen som förlorad.

Arnold Var det därför han begick självmord?

Hugo Jag var kanske den enda han pratade med om saken. Självmördare brukar ju aldrig genomföra sina självmordsplaner om de avslöjar dem, och jag lättades av att han gav mig sitt förtroende. Jag trodde det betydde att han inte skulle genomföra det. Men han var otålig. Han kunde inte vänta.

Arnold Vad sade han?

Hugo (reser sig och går bort till spisen, där Stefan Zweig står och väntar på honom) Även om läget är hopplöst så är det ju aldrig allvarligt, Stefan. Kriget måste vända. Det kan ju inte bara fortsätta så här. Tyskarna har ingen chans i längden.

Zweig Men de har redan förstört mitt liv och många andras och förgiftat hela världen. Den blir sig aldrig lik mer.

Hugo Men ni får inte ge upp. Det är det sista man får göra.

Zweig Jag har inte gett upp, men jag kan inte vänta längre. Friederike klagade alltid på att jag var så otålig. Här är jag bunden vid det världsliga och materiella, min hyresvärd plågar mig med hot om vräkning, judar kan inte ens få visum längre här i Brasilien, gränserna dras hela tiden hårdare åt om oss som ett nät, som en tvångströja, så att en desperat utväg nästan är det enda kvar för oss att göra.

Hugo Friederike har avslöjat för mig att ni en gång ville begå självmord med henne, vilket hon vägrade för sina döttrars skull. Sedan dess har hon alltid varit orolig för er suicidala läggning.

Zweig Jag vet. Den var medfödd. Jag har umgåtts med döden hela livet och har aldrig varit rädd för den. Om jag nu tar steget fullt ut är jag inte mer än konsekvent och gör det bara för att jag inte har något annat val. Jag kan inte göra något mera härifrån. Jag har skrivit vad jag kan skriva för civilisationen och mot vad som hotar den, och mera kan jag inte göra. Men om jag går över till den andra sidan är jag fri från det materiella och dödliga och kan ägna mig åt universella krafter.

Hugo Det låter mystiskt.

Zweig Det är inte det ringaste mystiskt. Det är bara realistiskt. Kroppen binder mig till det dödligt materiella och hindrar min frihet. Jag behöver fullständig andlig frihet för att kunna agera. Jag kan inte tillgodogöra mig denna utom genom döden, och om jag inte ens kan det genom döden är det lika bra jag stiger av tåget i alla fall.

Hugo Jag hoppas ni inte menar allvar. Det att ni så sakligt kan prata om saken ger mig hopp om att ni inte kommer att genomföra den. Uttalade självmördare begår sällan självmord. Endast de som inte inviger någon i sina planer lyckas vanligen genomföra dem och tar då alla med chockerande överraskning.

Zweig Jag är glad att jag kunnat tala ut om saken med er. Ingenting är ännu bestämt. Det är inte säkert att Lotte vill följa med mig. Men nu vet ni hur jag tänker.

Hugo Tack för ert förtroende.

Zweig Tack för att ni kan lyssna. Det är mera värt än att kunna prata. Det kan ingen politiker. De bara pratar och dränker världen i sina falska illusioner om makt

och storhet medan endast de som verkligen kan lyssna kan förstå dem och genomskåda dem och förinta dem som de fåfänga bedrägerier de alla är. Endast sanningen överlever och består genom sin eviga och fundamentala mänsklighet, medan allt som har med makt att göra är omänskligt.

Hugo (lämnar spisen och Zweig i mörkret) Det var hans sista ord till mig. Jag lämnade Petropolis samma dag, och bara några dagar senare fick jag till min bestörtning och till allas utomordentliga häpnad och chock veta om hans självmord med sin hustru. Jag hade verkligen inte väntat mig att han skulle göra det och ingen annan heller. Det var den totala överraskningen för hela världen.

Arnold Något säger mig att det samtidigt betyder krigets vändpunkt. Intellektualismen har kommit undan, Hitler kan inte rå på den mer, den har satt sig i säkerhet på andra sidan graven, och mot krafter från det hållet kan inte ens Hitler skydda sig.

Hugo Nu är ni lika mystisk som Stefan Zweig.

Arnold Jag förstår honom. Han var inte mystisk, bara realistisk i sin insikt i dimensioner bortom denna.

Hugo Jag hoppas ni har rätt.

Arnold Han får rätt. Det vet jag, och det visste även han själv. Men vi får inte försumma din dotter. Familjen Howard vill gärna träffa er.

Hugo Och jag dem. Nu måste vi koncentrera oss på att få tillbaka er son från kriget.

Arnold Hennes son, doktorn.

Hugo Känner ni ingen samhörighet med honom?

Arnold Jag har lärt mig av två världskrig att ingenting är så riskabelt som nära relationer – ju närmare man binder sig till någon annan, desto större är risken att man förlorar henne, och desto större blir smärtan och lidandet. Jag har aldrig kunnat återfå min hustru. Ödet gjorde det omöjligt. Ännu mindre kan jag återfå min son. Men jag kan ha dem som vänner. Det är säkrare – för oss alla.

Hugo Likväl har ni återgett mig min dotter.

Arnold Doktorn, jag visste att ni aldrig skulle ge upp. Det var ju det första ni lärde mig, och det livet ni gav mig då har lärt mig att desto högre värdesätta även andras liv – i ödmjukhet, på säkert avstånd, utan att ingripa.

Hugo Ingen har lärt mig så mycket som ni som patient.

Arnold Patient betyder tålamod. Jag beklagar att jag aldrig fick träffa Stefan Zweig. Han hade kanske kunnat lära sig något av mitt tålamod.

Hugo Ja, ni om någon hade kanske kunnat rädda hans liv. Kom, Miriam. *(omfamnar henne)* Jag tror det börjar bli läggdags för dig. Vi ska inte trötta ut oss i onödan, och i morgon har vi en ny och lång dag. Då kan vi börja leva.

Miriam Jag har längtat efter den dagen, pappa. Nu kan vi börja leva. *(De går ut tillsammans, Miriam i pappas famn.)*

Göteborg 13 juli 2017

Kommentar

Pjäsen bygger på en historia av Gwen Bristow, som filmades 1946 med Orson Welles, Claudette Colbert och George Brent under titeln "I morgon och för alltid" ("Tomorrow Is Forever"). Orson Welles gör en av sina finaste skådespelarprestationer som invaliden, Claudette Colbert är inte sämre, och regin av Irving Pichel hade inte heller kunnat vara bättre, till Max Steiners musik. Filmen är mer eller mindre orättvist bortglömd och nämns inte bland Orson Welles mera kända prestationer. Se även min pjäs 'Dubbelgångaren' från 1985 om Stefan Zweig och hans vänner och dilemma.